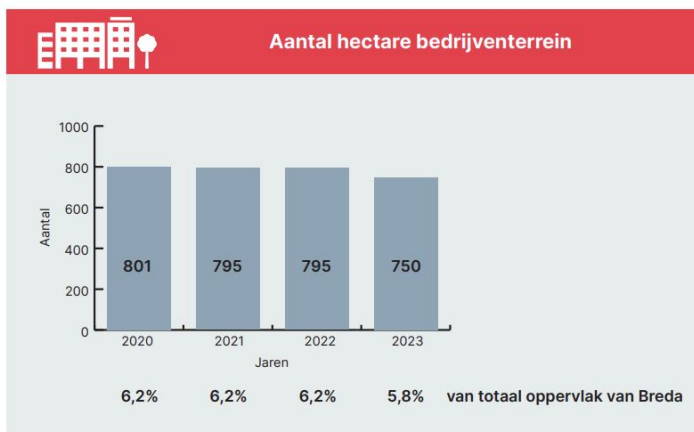
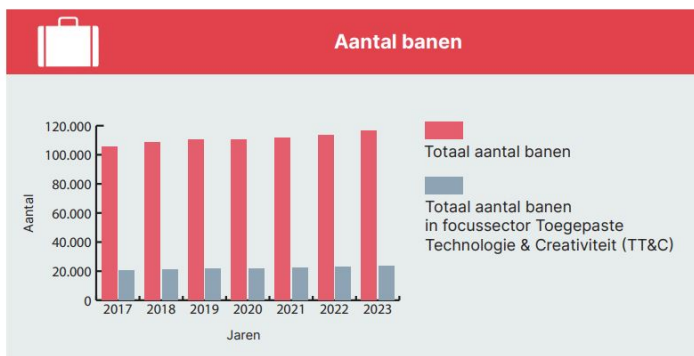
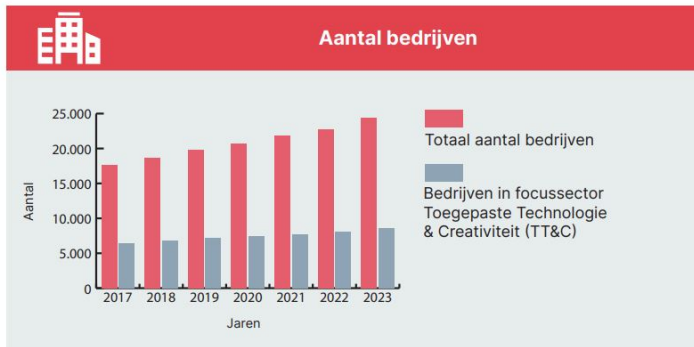

Ondernemend Breda

Programma
2

ONDERNEMEND BREDA

Meest recente realisatiecijfers. In de cijfers kunnen afrondingsverschillen voorkomen. Een definitieoverzicht van de kengetallen is opgenomen in de bijlage.

ONZE AMBITIE

Toegepaste Technologie & Creativiteit

In Breda werken we aan de economie van de toekomst. Het opzetten van een succesvol innovatie-

ecosysteem speelt de komende decennia een sleutelrol in het ontwikkelen van onze stad tot een hotspot voor Toegepaste Technologie en Creativiteit. We bieden in het Innovatiedistrict ruimte aan ondernemers die passen binnen dit focusgebied en bieden hen de benodigde randvoorwaarden om succesvol te kunnen zijn. Samen met kennisinstellingen werken we aan het aantrekken en binden van de juiste en voldoende talenten aan Breda. Hoewel we toegankelijk blijven voor alle ondernemers met onze basisdienstverlening, zorgt onze focus op Toegepaste Technologie en Creativiteit (TT&C) ervoor dat we selectiever omgaan met het bieden van extra ruimte en aandacht.

Werklocaties en bedrijventerreinen

Zonder vitale economie en werkgelegenheid komt de welvaart in Breda onder druk te staan. Er is letterlijk ruimte nodig voor ondernemen. We transformeren bestaande locaties en werken aan nieuwe locaties conform de uitgangspunten van de Omgevingsvisie.

Verbeter Breda

Het gaat goed met Breda en daar zijn we trots op. Maar wie goed kijkt, ziet dat er ook veel Bredanaars zijn die elke dag zorgen hebben. Over geld. Over hun gezondheid. Over de veiligheid in hun buurt. Over hun eigen toekomst of die van hun kinderen. We zien een tweedeling: mensen in de ene buurt hebben meer kansen dan mensen uit een andere buurt. Daar gaan we met Verbeter Breda ook in 2025 verandering in brengen. Als partner van Verbeter Breda zetten we in op meer kansengelijkheid vanuit alle 4 programma's uit de begroting, met een specifieke inzet vanuit programma 2.

Grote projecten

Breda groeit en ook de komende jaren blijven we ons inzetten om bestaande gebieden te versterken en nieuwe gebieden te ontwikkelen. Dit zorgt voor aanzienlijke veranderingen in het centrum en op een aantal andere locaties binnen de gemeente. Kwaliteit staat daarbij op nummer 1. Tegelijkertijd houden we oog voor het beheer en onderhoud van die nieuwe of vernieuwde openbare ruimte. Soms moeten we keuzes maken, op geld of in het kwaliteits- of onderhoudsniveau. Onze ambitie 'Stad in een park' blijft leidend. Daarmee geven we ruimte aan de groei van de stad. We geven ook ruimte aan ondernemers en werkgelegenheid, op bestaande en nieuwe werklocaties en bedrijventerreinen. Ruimte voor onze economische ambities. En als we uitbreiden op het gebied van woningbouw of bedrijvigheid, zorgen we er ook voor dat onze voorzieningen meegroeien aan de hand van de referentienormen. Soms kan het dan nodig zijn om onze stedelijke ontwikkelingsprojecten wat verder in de toekomst te plannen. We richten ons binnen de regionale samenwerking vooral op het schaalniveau van de Baronie en onze samenwerking in de Stedelijke Regio Breda-Tilburg (SRBT). Waar we mogelijkheden en belangen zien, komen we in actie.

We zijn echter ook pragmatisch. We houden in ons groeitempo rekening met ontwikkelingen waar we geen invloed op hebben. Denk aan de gevolgen van de grote transities, financiële onzekerheden en schaarste op verschillende vlakken. Deze uitdagingen beïnvloeden ook onze gebiedsontwikkelingen. Onze strategische investeringsplannen staan nog steeds en we plannen deze realistisch in de tijd. Dit houdt in dat we ons in 2025 en 2026 gaan voorbereiden op de grote investeringen die nodig zijn om de groei van de stad mogelijk te maken. Deze investeringen volgen dan in de jaren daarna. De investeringsvolumes maken we pas vrij als de investering daadwerkelijk gedaan wordt. Daarmee brengen we de uitvoering in overeenstemming met de beschikbare financiële middelen. Met deze fasering kunnen we ook beter inspelen op de schaarste op de arbeidsmarkt en het energienet én op het maatschappelijk draagvlak.

Cultureel erfgoed

Breda en erfgoed gaan hand in hand. De binnenstad met haar monumenten, de dorpen en het buitengebied vormen een uniek historisch decor. Ze spelen daarmee een belangrijke rol in onze economische aantrekkingskracht. We beschermen en beheren ons erfgoed, zodat Breda een aantrekkelijke historische stad blijft. We betrekken ons erfgoed ook in de ontwikkelingen van de stad.

De unieke verhalen van Breda combineren we met het erfgoed. We vertellen het Verhaal van Breda aan iedereen die het wil horen. Zo worden de Open Monumentendagen bijvoorbeeld cultureel geprogrammeerd. Veel culturele instellingen zijn ook gevestigd in erfgoed. Dit laat zien dat erfgoed en cultuur sterk met elkaar verbonden zijn.

Thema Stimuleren economische ontwikkeling in Breda

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Breda investeert in het vernieuwen en versterken van de economie. Onze economische visie staat hierin centraal. We willen een vitale, veerkrachtige en groene stad zijn om onze werkgelegenheid en brede welvaart in de toekomst veilig te stellen. Dat doen we door ondernemerschap in de breedte te stimuleren, maar vooral door te versterken waarin we uitblinken. Als stad willen we uitgroeien tot een internationale hotspot voor toegepaste technologie en creativiteit. Het Innovatiedistrict is hierbij de motor van onze economische vooruitgang. Hier geven we ruimte aan ondernemers om mee te ontwikkelen naar de economie van morgen. Om dat te laten slagen, werken we aan:

- een krachtig ecosysteem van technologische en creatieve bedrijven in Breda en omgeving
- de ontwikkeling van cruciale innovatieve aanjagers, zoals B'WISE, Breda Robotics en het gamecluster
- voldoende en passende ruimte voor de doelgroep Toegepaste Technologie & Creativiteit en andere innovatieve bedrijven die het ecosysteem versterken

We willen de veerkracht bij ondernemers versterken door hen te ondersteunen bij de grote transitie op het gebied van energie, circulaire economie, digitalisering en kunstmatige intelligentie. De groep mkb ondernemers in Breda is groot. Om binnen de bestaande middelen en capaciteit een zo groot mogelijke groep hierin te ondersteunen, gaan we in 2025 aan de slag met de ontwikkeling van nieuwe methodieken en vormen van ondersteuning, zoals het versterken van de positie van ondernemersgemeenschappen en het bouwen van een sterker samenwerkend systeem van publieke dienstverleners in onze regio.

In Breda staat de ruimte voor bedrijvigheid onder druk. De beschikbare ruimte op werklocaties is minimaal, terwijl de vraag naar ruimte vanuit ondernemers door groei van bedrijven en van de bevolking snel toeneemt. In 2025 presenteren we daarom een nieuwe ruimtelijke economische visie. Hierin staat het optimale portfolio aan werklocaties uitgewerkt, zodat de gemeente Breda op lange termijn meer mogelijkheden heeft om nieuwe bedrijven en de doorgroei van bedrijven te faciliteren. Daarnaast werken we in 2025 verder aan het beter benutten van de ruimte op bestaande bedrijventerreinen en het op orde houden van de basisvoorwaarden daarvoor (schoon, heel, veilig, gezond en georganiseerd). Dat doen we volgens het plan van aanpak 'Toekomstbestendige werklocaties'. In 2025 zetten we daarnaast stappen voor de realisatie van nieuwe werklocaties op Steenakker-Noord, Rithmeesterpark II, Frankenthalerstraat en Bavel en door het (beperkt) toevoegen van nieuw en courant kantoorvastgoed. Breda boekt ook op de werklocaties consistente vooruitgang in zijn klimaatdoelstellingen. De projecten die in 2025 bijdragen aan de duurzaamheidsdoelstellingen op werklocaties zijn te vinden in de klimaatbegroting 2025-2028.

Met het masterplan Digitalisering loodsen we Breda door de digitale transitie. Dit doen we door te innoveren, te verbinden en te leren. Met partners in de stad en daarbuiten bekijken we welke ontwikkelingen er op ons afkomen en hoe we onze inwoners daarop kunnen voorbereiden. Daarom verbinden en activeren we het 'Bredata-ecosysteem' van publieke organisaties, ondernemers en inwoners de komende jaren verder. Als digitale verkenner bevorderen we innovatie, met een focus op maatschappelijke vraagstukken. Door gedurfde pilots en proeftuinen streven we naar succesvolle oplossingen voor een bloeiend Breda. In 2025 gaan we verder met de proeftuin bedrijventerrein Logistiek Centrum Hazeldonk. Ook testen we innovaties in de binnenstad. Daarbij zetten we digitalisering in dienst van leefbaarheid. Dat doen we onder meer door het stimuleren van digitale eenvoud, zodat iedereen mee kan doen. We stimuleren inwoners digitaal vaardiger te worden door trainingen en bijeenkomsten te organiseren door de Bredata Talk of the Town. Daarnaast verkennen we hoe we meer aandacht kunnen geven aan de inclusiviteit van data. In de huidige maatschappij is veel data gebaseerd op data van enkel mannen. Dit leidt tot ongelijkheid in de toepassing van die data, waardoor medicijnen, auto's, apparatuur bijna allemaal uitgaan van het mannelijk lichaam. We willen als stad Breda als eerste stad aandacht vestigen op deze ongelijkheid en met partners in de stad en daarbuiten, dit onderwerp op de kaart zetten.

Programma Verrassende Stad - Bezoekersstad

We willen de aantrekkingskracht van Breda vergroten. Samen met ondernemers, vastgoedeigenaren, het onderwijs, Breda Marketing en andere partners in de stad zorgen we ervoor dat Breda verrast met een goed vestigingsklimaat en met een complete en bijzondere mix aan voorzieningen, afgestemd op de wensen van gebruikers. We leggen de nadruk op wederkerigheid. We willen bevorderen dat ondernemers iets terugdoen voor onze stad. Op deze manier laten we ook de ondernemers bijdragen aan de uitstraling en leefbaarheid van de binnenstad. We werken vanuit het Verhaal van Breda, de Omgevingsvisie en de visies en uitvoeringsprogramma's die we onlangs met de stad hebben geformuleerd. Denk aan de nota Detailhandel en ons beleid op het gebied van evenementen, economie, horeca en erfgoed. Met het programma zorgen we ervoor dat Breda een aantrekkelijke stad is om te bezoeken en om in te wonen, te studeren of te ondernemen.

Samen met onze partners maken we van Breda:

- een vitale stad met een compleet en bijzonder aanbod
- een unieke stad met beleving
- een gastvrije en creatieve stad

WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?

We werken vanuit 4 programmalijnen: de kracht van toegepaste innovatie, ondernemen met lef, verrassende stad en digitalisering.

1. De kracht van toegepaste innovatie

A. Innovatiedistrict Breda

Voor de ontwikkeling van het Innovatiedistrict hebben we in 2025 de volgende activiteiten gepland:

- Er wordt in samenspraak met de Advisory Board een visiedocument en een actieplan opgesteld voor het Innovatiedistrict Breda, waarin we meer aandacht besteden aan de ontwikkeling van het ecosysteem en de lange termijn doelen (waar mogelijk kwantitatief). Hierbij horen ook ruimtelijke voorwaarden bij die essentieel zijn voor de nieuwe economie en de betrokken talenten. Zoals de gebouwentypologie, duurzaamheid en bereikbaarheid, maar ook de positionering in de stedelijke omgeving, de vormgeving van de werklocaties en de beschikbare voorzieningen in de gebouwen en/of op de werklocaties die het innovatieve ecosysteem ondersteunen.
- We vertalen de gebiedsvisie voor de Slingerweg als concentratiepunt voor toegepaste technologie en robotisering naar een actieplan en we voeren de eerste ruimtelijke ingrepen uit.
- In het programmeringsplan voor 't Zoet staat een aantal economische ambities geformuleerd. We zetten in 2025 de eerste stappen om deze ambities uit te voeren. Placemaking vormt hierbij een belangrijk onderdeel.
- De Advisory Board wordt verder geformaliseerd als structureel programmeringsplatform voor het Innovatiedistrict Breda. Hiermee zetten we stappen naar een sterker netwerk en nauwere onderlinge verbinding.
- We maken een analyse van de fondsen en de financieringsstructuur die nodig zijn om individuele bedrijven (start-ups en scale-ups) en het ecosysteem als geheel te laten groeien. Deze verkenning doen we samen met semi-publieke en private partners.
- We onderzoeken de manier waarop vastgoed kan worden ingezet om onze economische ambities te faciliteren.

B. Uitbouw van Stichting Breda Robotics

Samen met onze partners uit het bedrijfsleven en het onderwijs (Avans, Curio en BUAs) zorgen we

ervoor dat deze stichting steeds meer impact heeft. Dat doen we onder meer door een hybride leeromgeving en een democentrum in te richten en door de Robot Campus Brabant te realiseren.

C. Versterking van het gamecluster

Samen met BUAs, de provincie Noord-Brabant, Stichting Breda Game City, BOM, REWIN en Avans werken we aan de versterking van het gamecluster in Breda. In 2025 werken we hiervoor onder meer aan de versterking van het Game Development Center Breda dat in 2024 geopend is. Daarnaast richten we ons op de organisatie van de Breda Game Week 2025, actieve ondersteuning van start-ups en scale-ups binnen het gamecluster en het verkennen van de behoefte aan en de noodzaak van een pre-seed fonds voor game start-ups.

D. SRBT

Onder de titel 'Human Centered Innovation' zet de regio SRBT in op digitale technologie in combinatie met menselijk gedrag. Technologie gaat ons (deels) helpen bij tal van maatschappelijke vraagstukken. De mate waarin mensen bereid zijn hiermee te gaan werken of dit te omarmen, is cruciaal voor het succes hiervan. In het SRBT-gebied is kennis van beide domeinen aanwezig. In 2025 werken we dit profiel verder uit, versterken we het netwerk en kijken we naar mogelijkheden om onze samenwerking te intensiveren. Daarbij denken we aan het verbinden van het Innovatiedistrict Breda met het Kenniskwartier Tilburg, aan samenwerking op het vlak van internationalisering en aan afstemming van onze start-up-aanpak.

2. Ondernemen met lef

A. Start en groei

We ondersteunen mensen bij het oprichten van hun eigen bedrijf. Nieuw ondernemerschap geeft mensen kansen en bevordert de vernieuwing van de economie.

- B'WISE ondersteunt start-ups. Dat zijn bedrijven met een innovatief en schaalbaar businessmodel. B'WISE is een regionaal programma dat wordt uitgevoerd door REWIN. De belangrijkste locatie van dit programma is de B'WISE Incubator, waar start-ups begeleiding krijgen en een kantoor kunnen huren. Het is de huiskamer van de start-up community.
- Business Coach Breda is een gemeentelijk programma dat alle overige startende ondernemers helpt met coaching en workshops. In 2025 besluiten we of we dit programma gaan regionaliseren.
- We ronden een pilot af op het gebied van wijk economie.

B. Vernieuwing van het mkb

In 2025 zoeken we naar een nieuwe invulling van onze rol om zo meer bedrijven te bereiken. Daarnaast bundelen we onze losse projecten tot één samenhangend mkb-programma.

- We voeren de pilot 'Mkb West-Brabant vernieuwt' uit. Dit is een samenwerking met het Rijk, de provincie, REWIN, het bedrijfsleven en kennisinstellingen om de dienstverlening aan ondernemers te verbeteren. De pilot ondersteunt het mkb vooral in de transitie naar de nieuwe economie.
- We organiseren onze mkb-ondersteuning in een programma en kiezen daarbij voor passende activiteiten en samenwerkingspartners. Het programma richt zich op:
  - Circulaire economie: samen met onze partners uit het bedrijfsleven en het onderwijs zorgen we ervoor dat Stichting Breda Circulair steeds meer impact krijgt. Dat doen we door hen te ondersteunen bij de programmering van events (zoals de Week van de Circulaire Economie) en met 3 programmalijnen rondom Bouw (de Cirkelstad-community), Agrifood en de Circulaire Hotspot. Dat laatste is een (fysieke) plek waar ondernemerschap, kennis en onderzoek samenkomen om kringlopen te sluiten en innovatie te stimuleren. Daarnaast ontwikkelen we een alternatief voor SustainABLE, zodat mkb'ers laagdrempelig aan de slag kunnen met circulariteit en duurzaamheid.

- Digitalisering en AI: we werken onder meer samen met de Digiwerkplaats mkb en de Brabant Coaches.
- Impact Ondernemen: we nemen deel aan de City Deal Impact Ondernemen 2.0 en werken samen met de impactcoalitie aan de ontwikkeling van het impact-ecosysteem. We stimuleren impact-ondernemen bij het mkb en zetten een impact-inkoopplatform op.
- In 2025 gaan we door met de vernieuwde aanpak van het TT&C-subsidieprogramma (Toegepaste Technologie & Creativiteit). De subsidie is onderdeel van een jaarprogramma waarin de ondernemers kennis en ervaringen met elkaar delen.

Dienstverlening aan ondernemers

We organiseren onze dienstverlening aan ondernemers volgens de BredaBusiness-dienstverleningspiramide. Als 'wegwijzer' bieden we basisdiensten van de gemeente aan. Als 'versneller en verbinder' bevorderen we de toekomstbestendigheid en duurzaamheid van het brede mkb. Als 'aanjager' richten we ons op focussectoren en het bouwen van een innovatiedistrict. We nemen deel aan de pilot 'Mkb West-Brabant vernieuwt' om de dienstverlening aan ondernemers minder gefragmenteerd te maken. We richten onze acquisitie op bedrijven die onze TT&C-focus versterken.

BredaBusiness als platform

We vergroten de profilering en zichtbaarheid van BredaBusiness. We bieden inspiratie en tools voor het mkb om te verslimmen en te innoveren. We benadrukken onze positie als internationale hotspot voor TT&C. Ondernemersverhalen gebruiken we als bewijs en inspiratie.

Internationalisering

- We voeren de Internationaliseringsstrategie uit en verbinden deze nog scherper met onze TT&C-ambitie (met de focus op het vestigingsklimaat, het ecosysteem, de propositie Innovatiedistrict en handelsbevordering).
- Op 26 januari 2024 hebben Lviv, Wroclaw en Breda een Memorandum of Understanding getekend over samenwerking. Hier gaan we in 2025 invulling aan geven.

Arbeidsmarkt

We voeren projecten uit vanuit het Actieplan Arbeidsmarkt. De focus ligt op uitdagingen en kansen op de arbeidsmarkt in Breda. In het plan zijn 4 actielijnen benoemd: samenwerken op lokaal niveau, het benutten van talent, het binden en boeien van jong talent en het stimuleren van innovatief werkgeverschap.

3. Werklocaties

Bedrijventerreinen: nieuwe werklocaties

Er is een grote vraag naar werkruimte, in Breda én in de regio. Daarom zorgen we voor voldoende plek om te ondernemen. Daarvoor zetten we 2 stappen:

1. We zorgen voor nieuwe bedrijventerreinen op 3 locaties (Rithmeesterpark fase 2, Steenakker-Noord en Bavel). Voor de locatie Rithmeesterpark 2 voeren we in 2025 een haalbaarheidsonderzoek uit. Bij een positief oordeel starten we met de RO-procedure. In de tussentijd bereiden we ook de aanleg van de infrastructuur en de buitenruimte voor. Voor de locatie Steenakker-Noord starten we in 2025 ook de RO-procedure op. Voor de locatie Bavel werken we aan een haalbaarheidsonderzoek.
2. We maken bestaande bedrijventerreinen toekomstbestendig, zodat bedrijven die al in onze stad gevestigd zijn daarheen kunnen verhuizen. Daarbij geven we prioriteit aan:
  - Ruimte voor ondernemen. We brengen de meest kansrijke ruimtes op onze bestaande terreinen in beeld. Daar inventariseren we samen met de vastgoedeigenaren de mogelijkheden om die ruimtes beter te benutten. We bekijken de planologisch-juridische mogelijkheden (Omgevingsplan) om de bedrijventerreinen efficiënter

te benutten en ervoor te zorgen dat het juiste bedrijf ook op de juiste plek terecht kan komen.

- De basis op orde houden. Dit thema verdelen we verder in 4 subthema's:
  - **Schoon & heel:** dit doen we op basis van de behoeften van ondernemers. Op verschillende terreinen zijn we hier actief mee bezig, zoals bij De Krogt en de Druivenstraat.
  - **Veilig:** we onderzoeken de mogelijkheden om ook in 2025, met begeleiding van de gemeente, KVO-B-trajecten uit te rollen (Keurmerk Veilig Ondernemen Bedrijventerreinen). De Proeftuin Hazeldonk loopt ook in 2025 door met verschillende projecten met drones en de inzet van de digital twin als basis voor innovatief toezicht. Positieve ervaringen vertalen we naar projecten op andere terreinen.
  - **Gezondheid & Voorzieningen:** we sluiten aan bij de gemeentelijke gezondheidsvisie die op dit moment in de maak is. Ook gaan we de behoeften aan voorzieningen op bedrijventerreinen inventariseren.
  - **Georganiseerd:** bij een positieve draagvlakmeting wordt bedrijventerrein Hazeldonk opnieuw voor 5 jaar verenigd in een BIZ (BedrijvenInvesteringsZone). Daarnaast ondersteunen we andere bestaande ondernemersverenigingen, BIZ'en en samenwerkingsvormen. Samen met het bedrijfsleven bekijken we op welke (nog niet georganiseerde) bedrijventerreinen we ondernemers kunnen verenigen.

Kantorenlocaties

Een ontwikkeling die mogelijk in 2025 start, is de uitbreiding van Bond Park. Daarmee werken we aan onze bestaande kantorenlocaties:

- We willen de bestaande kantorenvoorraad verduurzamen. In 2025 gaan we door met het handhaven op het juiste energielabel bij kantoren (minimaal C). Er is een landelijke subsidieregeling beschikbaar om panden te verduurzamen.
- We spelen in op kansen voor de transformatie van incurante kantoorpanden.
- We zetten in op een gebiedsgerichte aanpak voor in ieder geval Westerhage. We kijken onder meer naar de parkeerproblematiek en de 'branding' van het gebied.

4. Digitalisering

- We werken vanuit het ecosysteem in de proeftuin Hazeldonk, waarbij we oog hebben voor innovaties én de ethische vraagstukken. Zo verbinden we partijen aan elkaar.
- We maken de verdere uitrol van glasvezel mogelijk voor consumenten en werklocaties en investeren hierin.
- We ontwikkelen meer informatie over het bezoeken van de binnenstad en leveren hier data voor. De kennis die we daarbij opdoen, schalen we op naar andere gebieden in de stad. We delen onze ervaringen met het ecosysteem en we werken met partners toe naar een vervolg.
- We organiseren elk kwartaal een Talk of the Town-bijeenkomst over een onderwerp dat de digitale transitie raakt, om inwoners voor te bereiden op de digitale ontwikkelingen. Tijdens een Walk of the Town laten we inwoners zien dat technologie van alle tijden is.

- Voor mindware werken we verder aan het Stedelijk Ethisch Team, om samen met onze partners te ontdekken wat innovaties nodig hebben en hoe we de publieke waarden kunnen borgen.
- Binnen de Alliantie Digitaal Samenwerken presenteren we de resultaten op het gebied van digitale inclusie op landelijk niveau. Hierbij geven we aandacht aan inclusie in brede zin. Verder spelen we in op kansen en initiatieven op het gebied van digitale balans binnen Breda in Balans.
- We verkennen op welke manier we als stad aandacht kunnen vragen voor de inclusiviteit van data. In de huidige maatschappij is bijvoorbeeld veel van de data gebaseerd op data van enkel mannen. Dit leidt tot ongelijkheid in de toepassing van die data.
- In 2025 bepalen we welke maatschappelijke vraagstukken we oppakken met behulp van technologische innovaties.

Programma Verrassende Stad - Bezoekersstad

- In 2025 werken we samen met partners aan de aantrekkingskracht van Breda. Samen met het ondernemersfonds Binnenstad, de Vereniging Commercieel Onroerend goed Binnenstad (VCOB) en Breda Marketing maken we een meerjarige uitvoeringsagenda voor de binnenstad. Ook zetten we een structuur voor samenwerking op waaraan alle partijen zo veel mogelijk bijdragen. We ondersteunen het initiatief van het ondernemersfonds Binnenstad en Breda Marketing om van Breda Straalt een volwaardig winterevenement te maken dat op termijn gedragen wordt door de initiatiefnemers zelf.
- We maken een (toeristisch) dashboard, waarin de Stichting Samenwerkende Hotels Breda, Breda Marketing, het ondernemersfonds Binnenstad, de gemeente en de VCOB data met elkaar gaan delen.
- Met de regionale samenwerking Landstad De Baronie zetten we in op duurzaam toerisme. Samen met de gemeenten Turnhout en Hoogstraten verkennen we de kansen om hierin het groene grensgebied een prominente plaats te geven.
- De impuls gelden voor winkelgebieden gaan we meer gespreid over de stad inzetten.
- Breda Marketing krijgt de opdracht om nog scherpere keuzes te maken in de manier waarop de citymarketing naar verschillende doelgroepen wordt uitgevoerd.
- Het Royal Roots-programma zetten we voort, waarmee we het koninklijke verleden op een toegankelijke en creatieve manier verbinden met het heden.
- We kiezen welke evenementenstad we willen zijn. Dat doen we onder andere op basis van het advies van Breda Marketing over het profiel van de stad en de evenementen die daarbij horen.
- We onderzoeken de gevolgen van het feit dat het Chasséveld verdwijnt als evenementenlocatie.
- We ontwikkelen verder een nieuw lichtplan en brengen daarin de domeinen erfgoed, cultuur en TT&C samen. We komen met voorstellen om plekken, gebouwen of objecten uit te lichten op een manier die past bij de ambities en uitstaling van de stad.

INDICATOREN

Deze begroting bevat een set (beleids)indicatoren. Daarmee geven we – naast de begrotingstekst en de financiële overzichten – een beeld van de ontwikkelingen binnen de diverse begrotingsthema's. We actualiseren deze set elk jaar. In de begroting 2025 gaat het om 113 indicatoren. Daarvan zijn er 21 landelijk verplicht. De andere 92 zijn Bredase indicatoren. Elke Bredase indicator staat bij het begrotingsprogramma of thema waar deze indicator betrekking op heeft.

Programma 2 bevat 22 beleidsindicatoren, waarvan er 1 landelijk verplicht is. Voor alle indicatoren in deze begroting hanteren we peildatum 1 september 2024.

Programma 2. Ondernemend Breda

Programma-indicatoren

Indicator: Waardering voor de stad (bezoekers) (audit nr 40)

Omschrijving: Rapportcijfer voor de binnenstad van Breda (gegeven door bezoekers)

Bron: Passantenonderzoek Meeteenheid: Score tussen 1 en 10

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
			8	8

Toelichting: Deze waarde wordt niet meer gemeten via het passantenonderzoek. Wel via de inwonersenquête. Ook voor inwoners streven we naar een waardering van tenminste een 8.

Indicator: Trots op de stad (inwoners) (audit nr 41)

Omschrijving: Percentage inwoners dat (heel) trots is op de stad Breda

Bron: Gemeente Breda, Stadsenquête Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
73	73	72	73	73

Toelichting: Dit cijfer schommelt al jaren rond de 73%. Ook voor 2025 streven we naar een percentage van tenminste 73%.

Indicator: Economische Barometer (audit nr 42)

Omschrijving: Stand van de Economische Barometer

Bron: Gemeente Breda, economische barometer Meeteenheid: Score tussen 1 en 10

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
6,4		6	geen streefwaarde bepaald	

Toelichting: De economische barometerscore is een samengestelde indicator gebaseerd op ontwikkelingen in onder andere werkgelegenheid, arbeidsmarkt, vastgoedmarkt en consumenten- en producentenvertrouwen. De gemeente stuurt niet rechtstreeks op deze samengestelde indicator. De gemeente stuurt op onderliggende economische thema's. Indicator wordt in eerst volgende herijkingronde herzien.

Indicator: Vestigingsklimaat (audit nr 43)

Omschrijving: Waardering van het vestigingsklimaat door Bredase ondernemers

Bron: Gemeente Breda, Ondernemerspeiling Meeteenheid: Score tussen 1 en 10

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
		7	7	7

Toelichting: We willen dat ondernemers het vestigingsklimaat tenminste waarderen met een 7.

Thema-indicatoren

Indicator: Werkgelegenheid Totaal (absoluut) (audit nr 44)

Omschrijving: Aantal werkzame personen in Breda

Bron: Gemeente Breda, Vestigingenregister Meeteenheid: Aantal

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
111.870	113.800	116.200	110.000	110.000

Toelichting: We streven naar een totale werkgelegenheid van 110.000 in 2030 (Omgevingsvisie). In de komende jaren verwachten we eerst nog een lichte toename van de werkgelegenheid. In de jaren daarna gaan we uit van een daling van de werkgelegenheid als gevolg van de afnemende beroepsbevolking.

Indicator: Ondernemersklimaat (audit nr 47)

Omschrijving: Waardering van het ondernemersklimaat door Bredase ondernemers

Bron: Gemeente Breda, Ondernemerspeiling Meeteenheid: Score tussen 1 en 10

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
		6,9	7	7

Toelichting: We willen dat ondernemers het ondernemersklimaat in Breda waarderen met een 7 of hoger.

Indicator: Werkgelegenheid Focussectoren (absoluut) (audit nr 2203)

Omschrijving: Aantal werkzame personen in de focus sectoren Toegepaste Technologie en Creatieve industrie (TT&C)

Bron: Gemeente Breda, Vestigingenregister Meeteenheid: Aantal

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
22.100	23.000	23.400	23.900	24.400

Toelichting: In 2023 waren er 23.500 banen in de focussectoren Toegepaste Technologie en Creativiteit (TT&C). We streven naar een jaarlijkse groei van 2% in deze sector. Voor 2025 betekent dat 24.400 banen.

Productindicatoren Product Economische zaken

Indicator: Netto arbeidsparticipatie (audit nr 49)

Omschrijving: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking

Bron: www.waarstaatjegemeente.nl BBV Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
72	73,1	74,2	73,1	75

Toelichting: De netto arbeidsparticipatie (percentage werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking) stijgt al jaren, met uitzondering van de coronajaren. We streven voor 2025 naar een netto arbeidsparticipatie van 75%.

Productindicatoren Product Acquisitie en accountmanagement

Indicator: Dienstverlening (audit nr 50)

Omschrijving: Beoordeling van de dienstverlening van de gemeente Breda aan ondernemers

Bron: Gemeente Breda, Ondernemerspeiling Meeteenheid: Score tussen 1 en 10

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
		6,5	7	7

Toelichting: We blijven streven naar een waardering van de gemeentelijke dienstverlening door ondernemers van minimaal een 7.

Productindicatoren Product Evenementen

Indicator: Evenementenbeleid (audit nr 51)

Omschrijving: De gemiddelde waardering van Bredase bezoekers voor de evenementen die ze hebben bezocht

Bron: Gemeente Breda, Stadsenquête Meeteenheid: Score tussen 1 en 10

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
	7,9	8	7,9	8

Toelichting: In 2023 waardeerden inwoners evenementen gemiddeld met een 8. We willen dit niveau tenminste handhaven.

Productindicatoren Product Grondexploitatie bedrijventerreinen

Indicator: ratio aanbod/vraag werklocaties (audit nr 52)

Omschrijving: Verhouding tussen het aantal hectare aan werklocaties dat direct uitgeefbaar is en de vraag naar werklocaties

Bron: Gemeente Breda Meeteenheid: ratio

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
0,1	0,05	0,05	0,05	0,05

Toelichting: Ons streven blijft: een situatie waarin het aanbod van direct uitgeefbaar bedrijventerrein gelijk is aan de vraag. Bij een waarde 1 is dat het geval. Voor de komende jaren is dat vanwege een groot tekort aan direct uitgeefbare locaties niet realistisch. Daarom hanteren we als streefwaarde voor de begroting 2025 de realisatiewaarde van 2023. Wegens het grote verschil tussen streven en mogelijkheden gaan we deze indicator in de volgende herijking herzien.

Indicator: Leegstand (audit nr 53)

Omschrijving: Leegstand (percentage van de voorraad in m2)

Bron: CBS leegstandsmonitor Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
5,5	5,3	4	5	5

Toelichting: We streven naar een (frictie-)leegstand van 5% van de voorraad kantoren, bedrijven en winkels. Er is een leegstandspercentage van minimaal 5% nodig om voldoende dynamiek in de vastgoedsector te behouden.

Thema Grote projecten in de stad

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Breda groeit en we blijven ons daar ook de komende jaren voor inzetten door bestaande gebieden te versterken en nieuwe gebieden te ontwikkelen. Elk groot project heeft daarbij zijn eigen uitdagingen, dynamiek en kenmerken. Met deze projecten werken we ook aan de grote vraagstukken van vandaag en morgen. Daardoor hebben deze projecten vaak impact op de omliggende wijken of zelfs op stedelijk en regionaal niveau. Daarom hebben we van de grootste projecten, de gebiedsontwikkelingen, programma's gemaakt.

Programma Verbeter Breda

We willen de tweedeling en kansenongelijkheid in de stad aanpakken. Dit doen we in het programma Verbeter Breda. Het programma is uniek doordat we voor het eerst een programma samen met inwoners en instanties hebben opgezet. Het 'Pact van Breda deel 3' is het uitvoeringsprogramma. De gemeenteraad heeft in 2023 besloten om hier een financiële bijdrage aan te leveren. Een programmabureau ondersteunt tot 2040 alle deelnemende partijen om hun ambities waar te maken. In 2025 gaan we door met het uitvoeren van de plannen uit het pact om zo de gestelde doelen te halen. Zo openen we de Bieb in de Hoge Vucht en gaan we verder met het verduurzamen van woningen vanuit het Volkshuisvestingsfonds. Meer informatie over het Volkshuisvestingsfonds kunt u lezen in de klimaatbegroting.

Programma Gasthuisvelden

Het programma Gasthuisvelden heeft 3 doelen: het terrein van de Seeligkazerne verbinden met de stad door de Nieuwe Mark door te trekken, bijdragen aan een beter vestigings- en verblijfsklimaat én het versterken en verbinden van de wijk Fellenoord. Om deze doelen te bereiken, transformeren we het kazerneterrein naar het Seeligpark. De 3e fase van de Nieuwe Mark is hier een onderdeel van. De kantoren in Gashuisvelden-West transformeren we naar een woonbuurt met een gedifferentieerd aanbod. De wegprofielen van de Fellenoordstraat en de Gasthuisvelden (straat) passen we aan, zodat deze beter over te steken zijn en minder een barrière vormen tussen het park en de buurt.

Programma 't Zoet

In 't Zoet voegen we de komende jaren een nieuwe dimensie toe aan onze stedelijke structuur. We kiezen voor ontwikkelingen waar topkwaliteit en betaalbaarheid vooropstaan. We streven naar een hoogstedelijke wijk die professionals aantrekt die gepassioneerd zijn om te werken in de TT&C-sector (Toegepaste Technologie & Creativiteit). We creëren een omgeving waarin we met een goed programma iets toevoegen aan onze stad. Het gaat er niet alleen om dat elk gebouw architectonisch een statement maakt. Het gaat er ook om wat er in en om die gebouwen gebeurt op het gebied van wonen, werken en recreëren. Hiermee willen we nieuwe kansen voor de toekomst van onze stad verzilveren. De gebouwen

vormen met hun unieke ontwerp een symbool van de groei en vooruitgang van de stad. Het is onze visie dat deze nieuwe wijk de standaard bepaalt voor toekomstige ontwikkelingen en actief bijdraagt aan het profiel voor ons Innovatiedistrict.

We werken samen met het Rijk aan deze gebiedsontwikkeling. 't Zoet behoort tot de grootschalige woningbouwlocaties van het Rijk in het kader van de Nationale Omgevingsvisie. Daardoor hebben we flinke financiële bijdragen ontvangen. Deze zijn bedoeld voor mobiliteit en de water- en groenstructuur in het gebied. Daarnaast werken we met de provincie samen aan 't Zoet en aan een bredere Samenwerkingsagenda. De opgave in het gebied is zo groot en complex dat de samenwerking met andere overheden meerwaarde oplevert. Deze brede samenwerking bestaat uit 19 projecten op het gebied van verstedelijking, groen, water en mobiliteit.

Binnen 't Zoet wordt een raamwerk van wegen, water en groen aangelegd, dat de verbinding met de omgeving vormt en waarbinnen woningen gebouwd worden. Een hoogstedelijk woonmilieu is daarbij het uitgangspunt. Dit betekent: een hogere dichtheid met een mix aan functies, zoals voorzieningen, recreatie en werken.

Tot en met 2030 willen we 2935 woningen bouwen. Deze eerste fase van deze grootschalige woningbouw realiseren we met de deelprojecten 't Zoet, de Strip-Havenkwartier, de Faam en de Harley. Met de projecten Harley, Klavers Jansen en Backer & Rueb kunnen we op korte termijn concreet aan de slag.

Programma Centrum-Oost

Door de renovatie en transformatie van bestaande panden aan de oostzijde van de binnenstad ontstaat een uitbreiding van het centrum, waar historisch besef, gastvrijheid en creativiteit belangrijke waarden zijn die de sfeer bepalen. We hebben bekeken welke functies de binnenstad nu mist en wat we in de toekomst nodig hebben om de groeiambities van Breda mogelijk te maken. Dit leidt tot de ambitie om een centrumstedelijk gebied te ontwikkelen met een mix van circa 70% wonen en 30% stedelijke voorzieningen (economie, cultuur, leisure en sociaal-maatschappelijk).

In de openbare ruimte ontmoeten mensen elkaar. Daar horen ook evenementen bij waarbij we het evenwicht zoeken met wonen in dezelfde buurt. Zo heeft het gebied sociale betekenis, nu en in de verre toekomst. Inwoners kunnen verpozen in het Singelpark, een rustmoment pakken tijdens het winkelen in de Karnemelkstraat of live-cultuur en andere evenementen bezoeken op het nieuwe theaterplein. We willen minstens 1500 woningen bouwen, volgens de verdeling 30% sociale huur, 40% middelduur en 30% vrije sector. We verbeteren de bereikbaarheid van de binnenstad door de verbindingen voor voetgangers, fietsers, het openbaar vervoer en auto's naar en binnen het gebied te verbeteren. We zorgen voor hoogwaardige voorzieningen voor het parkeren van auto's en het stallen van fietsen, met goede looproutes naar de voorzieningen in de omgeving. De herinrichting van de openbare ruimte komt de verkeersveiligheid en de verblijfskwaliteit ten goede. De oostkant van de binnenstad krijgt hierdoor een nieuw gezicht en een grotere betekenis als onderdeel van het centrum en belangrijke entree naar de stad. Deze ontwikkelingen hebben we vastgelegd in het Ambitiedocument Centrum-Oost.

Om deze ambities waar te maken, zijn grote investeringen nodig: in de openbare ruimte en in voorzieningen, zoals parkeergarages, fietsenstallingen en bruggen over de singels voor langzaam verkeer. Met het Rijk hebben we afspraken gemaakt over cofinanciering vanuit de gemeente, als tegenprestatie voor een subsidie van € 17 miljoen voor het dekken van de investering in een mobiliteitshub en/of een ondergrondse parkeergarage.

Programma Bavel

Om Bavel toekomstbestendig te maken op het gebied van wonen en werken, hebben we de gebiedsvisie Bavel opgesteld. De ambities tot 2040 staan hierin. De komende jaren werken we aan projecten op het gebied van wonen, werken en natuurontwikkeling. Daarmee geven we invulling aan deze ambitie. We gaan door met de proactieve communicatie en participatie met het dorp. Dat doen we onder meer via klankbordgroepen, themagroepen, de website over Bavel, het infocentrum en de 'Bavel Update'.

WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?

Per programma hebben we hieronder uitgewerkt wat we gaan doen. In programma 3 gaan we bij het thema 'Grote woonprojecten in de stad' verder in op onze andere woonprojecten.

Verbeter Breda

Het motto van het Pact van Breda is 'aan de slag' en dat is precies wat we in 2025 gaan doen. Hiervoor is deze bestuursperiode € 2,0 miljoen beschikbaar gesteld. Het pact omvat veel ideeën, plannen en projecten, waarvan we er enkele noemen. Concreet werken we verder aan de bibliotheek in de Hoge Vucht die in 2025 zijn deuren opent. Ook versterken we de Verbeter Breda-wijken door nieuwe afspraken te maken over wonen en toewijzen, zoals ook vastgesteld in de woonvisie. Verder zetten we in op de Verbeter Breda-banen en bieden we meer gerichte hulp aan gezinnen in armoede. Dit laatste doen we door ervoor te zorgen dat alle kinderen in de Verbeter Breda-wijken met een volle buik naar school gaan. Drie scholen gaan hiervoor een ontbijt op school aanbieden vanaf het schooljaar 2025-2026.

Programma Gasthuisvelden

Begin 2025 wordt de gemeente eigenaar van de Seeligkazerne. We starten dan met het inrichten van het exercitieterrein, de ecologische verbindingszone, de 'witte huisjes' en het 'betonlab'. We zetten de voorbereidingen voor de investeringen in de 3e fase van de Nieuwe Mark door. Voor de voormalige rechtbank en het voormalige belastingkantoor doorlopen we twee tenders in 2025. Dit doen we op basis van het vastgestelde gebiedsperspectief Gasthuisvelden-West. Met de winnaars van de tenders werken we de plannen verder uit. In 2025 starten we met het ontwerpen van de nieuwe profielen van de Fellenoordstraat en de Gasthuisvelden (straat). Vanuit het programma Gasthuisvelden werken we aan een projectmatige aanpak van deelprojecten.

Programma CrossMark Breda

CrossMark is opgedeeld in een aantal gebieden met eigen projecten. We lopen deze per deelgebied langs.

CrossMark-Oost/Stationskwartier:

- We bouwen de eerste van de 307 woningen op de locatie Eureka die begin 2025 klaar zijn.
- We bouwen 54 betaalbare woningen op de Harley-locatie.
- We doorlopen de procedures voor het wijzigen van het Omgevingsplan en de omgevingsvergunning voor de eerste realisatiefase van de Faam-locatie. Hier komen in totaal ruim 600 woningen en dit doen we met behoud van het bestaande erfgoed.
- We ronden de aanleg van de Stationslaan af en leggen waar mogelijk extra groen aan.

CrossMark-West/Havenkwartier:

- We bouwen de eerste fase op de locatie Klavers Jansen met 64 betaalbare woningen.
- We bouwen de eerste fase op de locatie Backer & Rueb met 70 woningen, commerciële en publieke voorzieningen en de renovatie van de hallen.
- We starten met de realisatie van de mobiliteitshub aan de Mark, gekoppeld aan de woningbouwontwikkeling in de Strip.
- We stellen een ontwerp met kostenraming op voor de Broedplaats Performing Arts in het gebied Klavers Jansen.
- We ronden het haalbaarheidsonderzoek voor de Stokvishallen af en onderzoeken de haalbaarheid van de broedplaats Creative Design.
- We ronden de sloop van de aanbouw van het pand Electron af en herstellen de damwand langs de Belcruhaven.

- We zetten het tijdelijk gebruik van het Haveneiland voort binnen een gereguleerd regime.
- We starten het ontwikkeltraject urban park op het Haveneiland samen met betrokken eigenaren in het gebied.

CrossMark-West/'t Zoet:

- We stellen de eerste fase voor de ontwikkeling van 't Zoet vast met daarin 1700 tot 2500 woningen en 23.000 m² aan voorzieningen.
- We stellen het ruimtelijk programmatisch raamwerk voor 't Zoet vast met daarin de bouwstenen ondergrond, mobiliteit, energie, woon- en economisch programma en de spelregels per deelgebied.
- We zorgen voor het uitwerken en vaststellen van de samenwerkingsovereenkomst met de provincie over de ontwikkelkaders, de gebiedsorganisatie, de inbreng van gronden en de financiering van de ontwikkelingen.
- We zorgen voor het vaststellen en openen van een grondexploitatie voor de eerste fase van 't Zoet.
- We voeren een milieueffectrapportage (mer) uit.
- We maken een selectie van partners (ontwikkelaars, beleggers, corporatie) in de vastgoed- en gebiedsontwikkeling van 't Zoet.
- We zorgen voor het uitwerken en inbedden van de participatie, de gebiedsmarketing en de placemaking als structurele onderdelen van de gebiedsontwikkeling.
- We stellen een kwaliteitsteam in dat de ambities uit het gebiedsperspectief 't Zoet integraal toetst en bewaakt. We denken hierbij aan een samenstelling met 3 externe specialisten die adviseren op het brede vlak van ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling.
- We treffen de voorbereidingen voor de civieltechnische investeringsprojecten in de openbare ruimte. Dit zijn projecten waarvoor het Rijk subsidie heeft verstrekt. We hebben het hier over bruggen, een hoogwaardige OV-lijn, een onderdoorgang van het spoor en fietsverbindingen.

Programma Centrum-Oost

- We ronden de haalbaarheidsstudies af voor Achter De Lange Stallen/Molsparking en de herontwikkelingen van de Koepelgevangenis, het Chassékwartier en Valkenhove. Ook ronden we het plan van aanpak af voor de Chassépromenade/Stadsgalerij.
- We ronden de bouw af van Post Breda en begeleiden de voorbereiding van de bouw van Central Park 076.
- We inrichten de Kerkstraat opnieuw in.
- We leveren de herinrichting eerste fase van de Oostflank op en starten het ontwerptraject voor de vervolgfases van de herinrichting van de Oostflank.

Het haalbaarheidsonderzoek voor het Chassékwartier staat niet op zichzelf. We pakken daarom een aantal randvoorwaardelijke vraagstukken op. Eén daarvan is een plan voor het anders organiseren van de bereikbaarheid van de binnenstad. Ook wordt de betekenis en de toekomst van grootschalige evenementen in de stad onderzocht.

Bavel

- We bouwen de eerste 160 woningen aan de Dorstseweg.

- We ronden het haalbaarheidsonderzoek af naar de grootste woonlocaties: Bavel-West en Bavel-Zuid. Levert dat een positief besluit op, dan werken we daarna samen met de inwoners van Bavel aan het ontwerp van beide wijken. In samenhang daarmee pakken we ook het mobiliteits- en voorzieningenvraagstuk op.
- We vervolgen de verkenning van de ontwikkeling van een woonzorgcentrum op De Huif-locatie.
- We gaan door met de uitwerking van de mogelijkheden voor de werklocatie.
- We kopen gronden aan voor de ontwikkeling van een groenblauwe mantel rond het dorp en starten met de inrichting van natuurgebieden.
- We realiseren een ecologische passage over/onder de snelweg.
- We realiseren een tijdelijke extra aansluiting op sportpark De Roosberg.
- We werken aan het voorkomen van verkeersoverlast, onder andere door na te denken over de verkeerscirculatie in het centrum van het dorp.
- We starten projecten voor verbeteringen in het dorp, zoals de herinrichting van het Jack van Gilsplein, het verbeteren van groenplekken in het dorp, de inrichting van 2 waterparken om wateroverlast te voorkomen en verbeterde oversteekmogelijkheden op de Lange Bunder.

INDICATOREN

Voor dit thema zijn geen indicatoren van toepassing.

Thema Dynamische stad

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Cultuur

Ons cultuurbeleid 'Breda Stad van Creatief Talent' (2025-2040) gaat van start. We zetten in op een sterke culturele basis en richten ons specifiek op de jeugd- en jongerencultuur én op talentontwikkeling. De nieuwe visie past bij onze ambities op het gebied van stedelijke ontwikkeling en versterkt ons profiel als stad van Toegepaste Technologie & Creativiteit (TT&C).

Cultureel erfgoed

We hebben een brede benadering van erfgoed die is vastgelegd in onze erfgoedvisie 'Grondstof voor de toekomst'. Met ons beleid willen we de erfgoedbeleving versterken en de toegankelijkheid van erfgoed voor bewoners en bezoekers versterken. Ook willen we zo veel mogelijk kennis vergaren over ons erfgoed en deze delen met de stad. Daarnaast streven we naar het zorgvuldig behouden, beheren en beschermen van ons erfgoed. Tot slot gebruiken we erfgoed als onderlegger voor de (her)ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. De focus ligt daarbij steeds op de Collectie Breda: alle openbaar toegankelijke erfgoedcollecties die bijdragen aan de belangrijkste verhaallijnen en de historische hoogtepunten van de stad.

In 2025 gaan we de erfgoedvisie herijken, als programma binnen de Omgevingsvisie. Omdat de Omgevingswet dit jaar is ingevoerd en we het concept Collectie Breda nog verder uitwerken, kiezen we voor een herijking in plaats van een volledig nieuwe visie. De looptijd van de herijkte visie is gelijk aan die van de Omgevingsvisie.

WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?

Cultuur

Ons cultuurbeleid is opgebouwd uit 3 beleidsprogramma's. Daarnaast staan 3 strategische

thema's centraal om onze doelstellingen te realiseren.

Concrete doelen

Basisprogramma: De Basis voor Cultuur

We breiden vanaf 2025 het aantal culturele basisvoorzieningen uit: 15 voorzieningen gaan de 3 beleidsprogramma's uitvoeren. Zij ontvangen in de periode 2025-2028 een begrotingspostsubsidie: Nieuwe Veste, Chassé Theater, Stedelijk Museum Breda, Mezz, CLIB, De Stilte, Schippers&VanGucht, Brabants Internationaal Kinderfestival, Pier 15, Broedplaats Performing Arts (Bloos), Tiuri, BredaPhoto, Graphic Matters, Playgrounds en Blind Walls Gallery. We herijken bovendien de monitoring van cultuur, op basis van het nieuwe beleid en werken samen met de provincie en het Rijk vanuit BrabantStad.

Focusprogramma I: Cultuur voor Jeugd en Jongeren

In 2025 gaan we door met de Focusgroep Jongeren. We ronden de werkagenda 'Cultuur in wijken en dorpen' af en starten met een overlegstructuur op het gebied van cultuureducatie. Dankzij cultuurcoaches en subsidies worden cultuuractiviteiten in de wijken en dorpen ondersteund, wordt amateurkunst vernieuwd en versterkt en krijgt jong talent de ruimte om te maken, te experimenteren en te organiseren.

Focusprogramma II: Talentontwikkeling in de creatieve industrie

We versterken de verbindingen tussen de cultuursector, het onderwijs, het bedrijfsleven en de stad. Met diverse subsidieregelingen en projecten versterken we talentontwikkeling- en behoud. De ontwikkeling van de Broedplaats Creative Design krijgt in 2025 verder vorm. De besluitvorming over de nieuwbouw van de Broedplaats Performing Arts vindt plaats en wordt bij een positieve uitkomst uitgevoerd. Tot slot is de cultuursector een partner bij het realiseren van de Bredase ambities op het gebied van gaming.

Strategische thema's

In dit cultuurbeleid staan 3 strategische thema's centraal om de doelstellingen van de 3 programma's te realiseren:

Subsidies

De nieuwe cultuursubsidies gaan in 2025 van start. Naast begrotingspostsubsidies voor 15 culturele basisinstellingen heeft Breda 4 andere meerjarensubsidies: Professionele Kunsten (2025-2028) en Tweejarige Subsidies (2025-2026) voor talentontwikkeling en professioneel cultuuraanbod. Daarnaast is er een regeling voor cultuurcoaches (2025-2026), mede mogelijk gemaakt door de Rijksoverheid en subsidie voor één stadsbreed cultureel festival (2025-2028). Culturele activiteitensubsidies zijn beschikbaar voor:

- activiteiten in wijken en dorpen
- samen cultuur maken in de vrije tijd
- makers en talenten
- culturele projecten met stedelijk belang

Zichtbaarheid

In samenwerking met Breda Marketing en de cultuursector zetten we een deel van het cultuuraanbod in de etalage. Met het oog op de kadernota vullen we deze plannen anders in en starten we met een beperkte inzet.

Ruimte voor Cultuur

Het 'Scenario Huisvesting Cultuur' uit het cultuurbeleid krijgt een plaats in ons Integraal Huisvestingsplan. De 'Werkagenda Kunst en Cultuur in de Publieke Ruimte' wordt in 2025 afgerond. Daarnaast zorgen we ervoor dat cultuur een plaats krijgt in de gebiedsontwikkelingen in Breda.

Cultureel erfgoed

Met onze activiteiten in 2025 werken we aan de 4 hoofddoelen uit de bestaande erfgoedvisie:

Ons erfgoed... een beleving!

Doel: verder versterken van de erfgoedbeleving van bewoners en bezoekers.

- We faciliteren de organisatie van erfgoedactiviteiten, zoals de Nassaudag en de Open Monumentendag. De gemeente organiseert zelf onderdelen voor archeologie en voor de monumenten die we in eigendom hebben.
- We werken verder aan een nieuw masterplan voor het aanlichten van monumenten.
- We zetten ons, samen met de gemeenten Oosterhout, Drimmelen, Geertruidenberg en Waalwijk, in voor het zichtbaar maken van het erfgoed van de Zuiderwaterlinie en het ontwikkelen van nieuwe toeristisch-recreatieve producten. Binnen het samenwerkingsverband Zuiderwaterlinie zijn we onderdeel van de stelling Breda-Geertruidenberg.
- We werken aan een visie op hoe we het verleden van onze stad beter kunnen inzetten voor de beleving van bezoekers van Breda. Royal Roots en Blind Walls maken deel uit van deze visie.

Ons erfgoed... een bron van kennis!

Doel: betere toegankelijkheid van ons erfgoed en continu kennis vergaren en delen over het Bredase erfgoed en de Collectie Breda in het bijzonder.

- We stellen een bouwhistorische onderzoeksagenda op en starten een pilot om bouwhistorische onderzoeken aan te bieden aan monumenteigenaren.
- We maken afspraken met het Stedelijk Museum Breda over erfgoededucatie.
- We werken aan een digitaal platform dat zo veel mogelijk informatie over (erfgoed)verzamelingen en Bredase collecties goed vindbaar en toegankelijk maakt en de verhalen van Breda vertelt (Collectie Breda).

Ons erfgoed... we zorgen er goed voor!

Doel: zorgvuldig behoud, beheer en bescherming van ons erfgoed en de Collectie Breda.

- We blijven subsidies verlenen voor heemkundekringmusea en restauraties.
- We gaan door met de jaarlijkse schouw van de monumenten met de heemkundekringen.
- We ronden de Visie op Religieus Erfgoed af.

Ons erfgoed... altijd in ontwikkeling!

- We benutten erfgoed voor de (her)ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. We sturen op een actieve dialoog met erfgoedorganisaties.
- We rollen het beleid voor duurzaam erfgoed verder uit.

INDICATOREN

Thema-indicatoren

Indicator: Deelname cultuur door kinderen (audit nr 1)

Omschrijving: Percentage kinderen en jongeren van 0 tot en met 17 jaar dat een cultuuractiviteit doet in de vrije tijd

Bron: Gemeente Breda, Stadsenquête Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
41	50	45	Tenminste handhaven van het huidige percentage	

Toelichting: Eén van de doelen van het cultuurbeleid 'Stad van Creatief Talent' (2025-2040) is dat alle kinderen en jongeren in Breda in aanraking komen met cultuur. Via cultuureducatie op school, én het liefst ook in de vrije tijd. Deze indicator meet dit laatste. Met ingang van 2024 is de leeftijdsgrens voor deze indicator aangepast van 4 tm 17 jaar naar 0 tm 17 jaar. Daardoor is een vergelijking met realisatiecijfers uit 2023 (45%) en eerder niet zonder meer mogelijk. We kunnen op dit moment (medio 2024) dan ook geen goede streefwaarde bepalen.

Indicator: Digitalisering (audit nr 2208)

Omschrijving: Percentage Bredanaars dat aangeeft digitaal vaardig te zijn (emails openen en beantwoorden, online informatie opzoeken, online een vakantie boeken en online geldzaken regelen)

Bron: Gemeente Breda, Stadsenquête Meeteenheid: nader te bepalen

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
		90		90

Toelichting: In de afgelopen jaren vond circa 90% van de inwoners zich digivaardig. We willen dit tenminste handhaven.

Indicator: Bezoek inwoners aan culturele basisinstellingen (audit nr 2512)

Omschrijving: Percentage Bredanaars dat in de afgelopen 12 maanden minimaal 1 van de culturele basisinstellingen heeft bezocht

Bron: Gemeente Breda, inwonersenquête Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025

Toelichting: Dit is een nieuwe indicator. Een van de doelen van het cultuurbeleid 'Stad van Creatief Talent' (2025-2040) is het verbinden van inwoners aan de vijftien culturele basisinstellingen. Vanaf 2024 vragen we inwoners hiernaar in de inwonersenquête.

Indicator: Werkgelegenheid Culturele sector (audit nr 2513)

Omschrijving: Aantal werkzame personen in de professionele creatieve en culturele sector

Bron: Gemeente Breda, vestigingenregister Meeteenheid: Aantal

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
2.567	2.689	2.796		2.800

Toelichting: Dit is een nieuwe indicator. Met het cultuurbeleid 'Stad van Creatief Talent' (2025-2040) willen we creatief talent aan de stad binden en behouden. Hierbij zien we graag dat de werkgelegenheid in deze sector tenminste constant blijft, ondanks dat de gemeente hier niet direct invloed op heeft.

Thema Beroepsonderwijs en huisvesting onderwijs

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Onderwijsvisie

Met de onderwijsvisie zetten we in op 3 opgaven: gelijke kansen, toekomstvaardig opleiden en burgerschap. In 2025 werken we met het uitvoeringsprogramma aan concrete doelen.

Breda Studentenstad

Breda richt zich als studentenstad op een warm welkom en een goede landing in de stad. Zo voelen (nieuwe) studenten zich snel thuis en verbonden met de stad.

Taal, laaggeletterdheid en basisvaardigheden in de regio West-Brabant

De ambities van de regio op het gebied van taal, laaggeletterdheid en basisvaardigheden richten zich op meedoen in de maatschappij. Het Rijk heeft in 2024 een aantal keuzes gemaakt. Naar aanleiding daarvan besluiten we of we de regionale aanpak verlengen of een nieuw plan maken. De doelen van Breda zijn in lijn met de regionale aanpak.

Onderwijshuisvesting

De gemeente heeft meerjarige afspraken gemaakt over de wettelijke zorgplicht voor de huisvesting van scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs. De schoolbesturen

zijn verenigd binnen BreedSaam (primair onderwijs) en Building Breda (voortgezet onderwijs). Voor de komende periode zijn deze afspraken hernieuwd. Daarbij wordt de afstand tussen de schoolbesturen en de gemeente kleiner. Vanaf 2024 werken we met meerjarenplannen waarvoor structureel € 1,4 miljoen extra beschikbaar is. Met deze flinke impuls kunnen de scholen investeren in nieuwbouw of renovaties. Onze ambitie richt zich onder meer op duurzaamheid, goede ventilatie en multifunctionaliteit van de onderwijsgebouwen.

WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?

Breda Studentenstad

Een warm welkom voor studenten maken we mogelijk door:

- het faciliteren van introductiedagen
- een introfestival voor nieuwe studenten (ook mbo)
- het introductieprogramma GoodMood (ook mbo)

Met Breda Marketing ontwikkelen we een uitgebreid programma voor studenten, waardoor we het hele jaar door zichtbaar zijn voor studenten.

De gemeente is met het mbo en het hbo een partner in het Urban Living Lab Breda (ULLB). Het ULLB is dé plek en organisatie die bewoners en bedrijven betreft bij vraagstukken in Breda om samen met studenten oplossingen te vinden voor maatschappelijke uitdagingen. Het ULLB coördineert 4 strategische transitiethema's: inclusieve samenleving, energietransitie, digitalisering en mobiliteit. In de programma's Impact Ondernemen en Het Zelfbewuste Huis werken we aan betekenisvol ondernemen en de digitaliseringsopgave.

Techniekonderwijs

Vanuit het Actieplan Arbeidsmarkt versterken we de samenwerking op het gebied van loopbaanoriëntatie tussen het onderwijs en bedrijven. Hierbij maken we een koppeling met de inzet op loopbaanoriëntatie vanuit het uitvoeringsplan bij de Onderwijsvisie. We zetten in op een structurele samenwerking die zich vooral richt op techniekprogramma's. We stimuleren daartoe onder meer samenwerkingsinitiatieven vanuit het programma Sterk Techniekonderwijs en de Educatiewijzer.

Taal, laaggeletterdheid en basisvaardigheden in de regio West-Brabant

We werken met 13 andere gemeenten aan de regionale aanpak van laaggeletterdheid en basisvaardigheden. In 2024 besluiten we of we het huidige plan voortzetten of een nieuw regionaal plan ontwikkelen. Dat doen we naar aanleiding van de beleidslijnen van het Rijk.

Ook in 2025 organiseren we cursussen op het gebied van taal, rekenen en digitale vaardigheden. Dat doen we via de WEB-middelen. Inwoners met een vraag over taal, rekenen of digitale vaardigheden vinden via taalwestbrabant.nl een (Digi)Taalhuis bij hen in de buurt. Die website bevat alle informatie over laaggeletterdheid en basisvaardigheden voor taalvragers, taalvrijwilligers en organisaties. Daarnaast organiseren we een regionaal evenement om aandacht te vragen voor laaggeletterdheid en basisvaardigheden.

Onderwijshuisvesting

In 2025 worden de basisscholen Weerijns en Rudolf Steiner verbouwd en opgeleverd. Daarnaast werkt BreedSaam de komende jaren aan de nieuwbouw/renovatie van De Rosmolen, de J.F. Kennedyschool en De Singel. Het streven is om in die periode ook de nieuwbouw van het Bredacollege mogelijk te maken.

In 2025 wordt er ook extra geïnvesteerd in het beroepsonderwijs in Breda. Het huidige tekort aan vaklieden in vitale beroepen onderstreept hoe belangrijk dit is. Building Breda investeert hiervoor in nieuwe en bestaande schoolgebouwen. Daarbij wordt onderzocht hoe de huidige gebouwen optimaal ingezet kunnen worden voor aantrekkelijk en duurzaam onderwijs met gelijke kansen. In 2025 start de verbouwing van Tessenderlandt aan de Van Riebeecklaan tot een onderwijspraktijkcampus voor het

voortgezet onderwijs. Deze ontwikkeling ligt in lijn met de inzet op praktijkgericht onderwijs in onze onderwijsvisie.

INDICATOREN

Thema-indicatoren

Indicator: **Aandeel studenten dat woont in Breda (audit nr 55)**

Omschrijving: Percentage Bredase studenten dat ook in Breda woont

Bron: KENCES, Landelijke (Lokale) monitor studentenhuisvesting Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
36,3		32,5	geen streefwaarde bepaald	geen streefwaarde bepaald

Toelichting: Breda wil een aantrekkelijke studentenstad zijn voor alle studenten, uitwonend en thuiswonend.

Thema Verbindend bestuur

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

De komende jaren maken we een aantal grote transitie's door. Gelukkig staan we er als gemeente niet alleen voor. Het Rijk onderkent het belang van een intensievere samenwerking met de gemeenten en ziet de rol die wij als lokale overheid hebben om grote transitie's te voltooien en maatschappelijke uitdagingen aan te pakken. Breda sluit zich aan bij landelijke programma's en de komende jaren intensiveren we deze samenwerking. We kijken welke initiatieven vanuit het Rijk passen bij onze ambities, maar durven ook eerlijk te zijn over wat wij als samenleving verwachten van onze landelijke overheid.

Regionale samenwerking is cruciaal om gezamenlijke uitdagingen op een grotere schaal aan te pakken en om kansen te benutten die de capaciteiten van individuele gemeenten overstijgen. Breda en Tilburg gaan verder met het verkennen van kansen om de samenwerking tussen de steden en stedelijke regio's te verbreden en te versterken. Zo kunnen we onze krachten bundelen, ook richting de provincie, het Rijk en Europa. De stip op de horizon is de vorming van een tweestedenregio Breda-Tilburg, waarmee we de brede welvaart in beide steden en regio's willen verbeteren. Het Daily Urban System biedt in De Baronie een uitgelezen kans om de slagkracht in de regio te versterken door gezamenlijk belangrijke uitdagingen aan te pakken. Ook verkennen we waar een nauwere samenwerking met onze zuiderburen voor beide kanten iets op kan leveren.

Het Verhaal van Breda en de 3G's – grenzeloos, groen en gastvrij – zijn inmiddels voelbaar in alles wat we doen. In deze nieuwe fase bouwen we verder aan ons profiel, zodat we nu en in de toekomst relevant blijven.

Vertrouwen is onmisbaar om verbindend te kunnen besturen. Verschillende aspecten van vertrouwen spelen hierbij een rol: vertrouwen in de politiek, in de overheid en binnen de samenleving. Al die aspecten willen we de komende jaren verstevigen. Dat zal niet eenvoudig zijn en het vergt investeringen van alle partijen in onze lokale democratie. Vertrouwen moeten we koesteren en onderhouden.

WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?

In 2025 gaan we de samenwerking in de regio De Baronie verder bestuurlijk vormgeven. En dat biedt ook mogelijkheden om de verbinding met Hart van Brabant te versterken. We organiseren collegeontmoetingen en radenbijeenkomsten om elkaar beter te leren kennen. Komend jaar onderzoeken we ook op welke andere terreinen Breda en Tilburg kunnen samenwerken. Denk aan het sociaal domein, gemeentelijke diensten, cultuur, evenementen, recreatie en toerisme, circulaire economie en klimaat. De Baronie krijgt in 2025 verder vorm. Begin volgend jaar liggen er afspraken over de manier van samenwerking. De werkwijze op het gebied van het veiligheidsdomein continueren we. Voor het fysieke domein vindt de besluitvorming vanaf 2025 plaats binnen de stedelijke regio's. Zodra de analyse van de samenwerkingsverbanden in het sociaal domein is afgerond, volgen er in 2025 voorstellen voor de inrichting van de samenwerking.

Intensiveren van de externe betrekkingen

We bestendigen onze bestaande netwerkposities en bouwen in 2025 actief door aan onze externe betrekkingen (public affairs) en aan effectieve netwerk- en lobbykracht in Den Bosch, Den Haag en Brussel. De lobby voor Bredase dossiers organiseren we zo veel mogelijk samen met partijen in de stad, de regio West-Brabant, de SRBT, BrabantStad, de provincie Noord-Brabant en in G40- en VNG-verband. Het accent binnen onze Haagse lobbyactiviteiten ligt op het investeren in politiek-bestuurlijke en hoog-ambtelijke contacten met ministeries en kennismakingen met (Brabantse) Kamerleden. Dit doen we gericht vanuit de verschillende Bredase lobbydossiers en de kansen die we signaleren vanuit het bestuursakkoord en de actualiteit. In Brussel ligt het accent op het signaleren en benutten van Europese kansen (nieuwe kennis, subsidies) voor de realisatie van Bredase ambities. We leggen verbindingen met Europese partners en netwerken voor samenwerkingsprojecten en voor Europese cofinanciering bij de realisatie van lokale opgaven.

Breda Brengt het Samen

In 2025 werken we verder aan de verankering van het Verhaal van Breda. We concentreren ons op het verder versterken van het economische profiel van TT&C, het stimuleren van het Innovatiedistrict en het realiseren van een stad in een park.

Verstevigen van het vertrouwen

Ook in 2025 werken we verder aan het vertrouwen. Dat doen we aan de hand van een ontwikkelaanpak, waarbij we de nadruk leggen op specifieke relaties en thema's die nog door de gemeenteraad worden verkend en vastgesteld. Denk bijvoorbeeld aan de implementatie van de Wet versterking participatie op decentraal niveau of een focus op acties in de relatie tussen klant en dienstverlener. In deze begroting zijn voor het werken aan het verstevigen van het vertrouwen geen eigen middelen gereserveerd. Dit betekent dat dekking van de inzet binnen andere bestaande budgetten gevonden moet worden.

INDICATOREN

Thema-indicatoren

Indicator: Gemeente betreft burgers (audit nr 99)

Omschrijving: Percentage Bredanaars dat vindt dat burgers onvoldoende bij gemeentelijke plannen worden betrokken

Bron: Gemeente Breda, Stadsenquête Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
26	28	25	28	25

Toelichting: We streven ernaar dat Bredanaars vinden dat ze voldoende bij gemeentelijke plannen en besluitvorming betrokken worden. We zien in Breda in 2023 gelukkig een dalend percentage van bewoners dat zich niet betrokken voelt. Voor 2025 streven we naar een stabilisatie op het meest recente realisatiecijfer (2023: 25%).

Indicator: Gemeente luistert (audit nr 100)

Omschrijving: Percentage Bredanaars dat vindt dat de gemeente NIET voldoende luistert naar de mening van de burgers

Bron: Gemeente Breda, Stadsenquête Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
22	23	23	23	23

Toelichting: We streven ernaar dat Bredanaars vinden dat de gemeente luistert en dat zij zich gehoord voelen. Voor 2025 streven we naar een stabilisatie op de meest recente realisatiewaarde (2023): 23%.

Indicator: Vertrouwen in de gemeente (audit nr 2401)

Omschrijving: Aandeel (helemaal) mee eens met de stelling "Ik heb vertrouwen in de gemeente"

Bron: Inwonersenquête (Stadsenquête) Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
	37	55	40	55

Toelichting: We vinden het belangrijk dat Bredanaars in en op ons vertrouwen. We streven naar een stabilisering van de realisatiewaarde van 2023. Dit mede gelet op de significant positieve toename van dit realisatiecijfer in 2023 (55%) ten opzicht van het realisatiecijfer in 2022 (37%).

Indicator: Vertrouwen in de politiek in Breda (audit nr 2402)

Omschrijving: Aandeel (helemaal) mee eens met de stelling "Ik heb vertrouwen in de politiek in Breda"

Bron: Inwonersenquête (Stadsenquête) Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
	26	37	30	40

Toelichting: Wij vinden het belangrijk dat Bredanaars vertrouwen hebben in de politiek omdat dit bijdraagt aan een goed functionerende lokale democratie. We streven naar een lichte verbetering van de realisatiewaarde van 2023 (37%). Dit mede gelet op de significante positieve toename in het realisatiecijfer in het 2023 t.o.v. 2022 (van 26% naar 37%).

Indicator: Ontwikkeling Breda (audit nr 2403)

Omschrijving: Aandeel dat vindt dat het de goede kant op gaat met Breda

Bron: Inwonersenquête (Stadsenquête) Meeteenheid: %

Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2024	Streefwaarde 2025
	66	71	70	70

Toelichting: We streven ernaar dat steeds meer Bredanaars Breda zien als een fantastische plek om te wonen, werken en leven.

WAT MAG HET PROGRAMMA KOSTEN?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Jaarrekening 2023	Begroting 2024 na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Stimuleren economische ontwikkeling in Breda	18.392	19.266	18.402	17.134	16.486	13.396
Grote projecten in de stad	4.210	19.319	8.673	15.017	9.155	8.992
Dynamische stad	29.502	30.891	31.173	31.202	31.420	31.385
Beroepsonderwijs en huisvesting onderwijs	21.991	24.188	24.502	23.743	23.743	23.743
Verbindend bestuur	1.953	2.244	2.644	2.656	2.669	2.683
Exploitatiereserve programma 2	932	0	0	0	0	0
Investeringsreserve programma 2	2.169	18	25	31	29	27
Totaal Lasten	79.149	95.927	85.419	89.783	83.503	80.226
Baten						
Stimuleren economische ontwikkeling in Breda	7.859	4.498	5.784	4.586	3.855	867
Grote projecten in de stad	912	11.234	219	6.524	468	0

Exploitatie	Jaarrekening 2023	Begroting 2024 na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Dynamische stad	883	1.150	566	389	389	319
Beroepsonderwijs en huisvesting onderwijs	3.509	2.968	2.968	2.968	2.968	2.968
Algemene reserve programma 2	3.269	569	195	130	115	0
Exploitatiereserve programma 2	2.360	3.975	759	0	0	0
Investeringsreserve programma 2	0	126	126	126	126	126
Totaal Baten	18.792	24.519	10.617	14.723	7.921	4.280
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	60.357	71.408	74.802	75.060	75.582	75.947

FINANCIËLE TOELICHTING OP DIT PROGRAMMA

Stimuleren van de economische ontwikkeling in Breda

Economische zaken en Acquisitie & Accountmanagement

De lasten dalen in 2025 met € 2,4 miljoen. Hiervan bestaat € 1 miljoen uit een incidentele subsidie voor de Energiecampus. Ook was het budget in 2024 eenmalig opgehoogd voor de verbouwing van B'WISE (€ 0,5 miljoen) en voor de transformatie van de binnenstad (€ 0,3 miljoen). Meerdere maatregelen vanuit de kadernota bedroegen bij elkaar € 0,7 miljoen. De grootste daarvan betrof het terugbrengen van het budget voor Breda Brengt het Samen met € 0,4 miljoen. Breda Marketing (€ 0,2 miljoen) en digitalisering (€ 0,1 miljoen) maken ook deel uit van deze maatregelen.

Evenementen

Een maatregel vanuit de kadernota is het verlagen van de subsidies voor evenementen met € 0,1 miljoen. Daarnaast werken we vanaf 2025 stapsgewijs toe naar kostendekkende leges voor grotere evenementen en horeca. We ontzien de evenementen met minder dan 500 bezoekers. We verhogen in 2025 de leges voor B- en C- evenementen met 20% en voor de kleinere evenementen (A) introduceren we een legestartief van € 250. We bekijken hoe we de processen gebruikersvriendelijk en eenvoudiger kunnen maken en verminderen de tijd die qua inzet uren nodig is voor het vergunningsverleningsproces met 15%. In verband met de complexiteit en stapeling zetten we het instrument precario niet in. Tenslotte zal ook voor de exploitatievergunning horeca leges worden gevraagd.

Grondexploitaties voor bedrijventerreinen

Voor de grondexploitaties Werken zijn de lasten en baten van de jaarschijven opgenomen. Vanwege de fasering van de activiteiten verschillen de jaarschijven in de tijd. Ten opzichte van 2024 zijn de lasten en de baten in 2025 € 1,5 miljoen hoger. In 2025 zijn meer opbrengsten geraamd, waardoor ook de lasten hoger zijn.

Grote projecten in de stad

CrossMark

De afname van de baten en lasten is verder toe te schrijven aan CrossMark. Ten opzichte van 2024 zijn de baten in 2025 € 5,6 miljoen lager en de lasten € 4,7 miljoen lager. Deze verschillen zijn grotendeels toe te schrijven aan de grondexploitaties CrossMark, waarvan de lasten en baten van de jaarschijven zijn opgenomen. Vanwege de fasering van de activiteiten verschillen de jaarschijven in de tijd. Ten opzichte van 2024 zijn de opbrengsten en de lasten € 5,1 miljoen lager. De overige verschillen zijn toe te schrijven aan de faciliterende projecten, budgetten voor 't Zoet en hogere kapitaallasten. De lasten en baten voor de faciliterende projecten van CrossMark zijn in 2025 opgenomen onder het thema 'Verdeling beschikbare ruimte' in het programma Duurzaam Wonen. Dit leidt tot een afname van de lasten en de baten van € 0,3 miljoen. Voor 2025 hebben we geen extra budgetten opgenomen voor 't Zoet, waardoor

de lasten € 0,3 miljoen lager zijn en de baten € 0,2 miljoen lager zijn. Tot slot leiden investeringen voor CrossMark tot extra kapitaallasten van € 1 miljoen in 2025.

Gasthuisvelden

De lasten van Gasthuisvelden dalen in 2025 met circa € 0,5 miljoen. Dit komt grotendeels doordat het project Nieuwe Mark uit het programma Gasthuisvelden wordt gehaald en verdergaat als losstaand project.

Nieuwe Mark

De Nieuwe Mark is in deze begroting voor het eerst opgenomen als losstaand project. Hierdoor zijn de lasten gestegen met € 0,8 miljoen. Een deel van de lasten komt uit het project Gasthuisvelden, waar de Nieuwe Mark tot en met 2024 een onderdeel van was.

Verbeter Breda

In 2025 heeft Verbeter Breda € 5,4 miljoen minder aan subsidieontvangsten begroot en € 5,8 miljoen minder aan uitgaven. Daarnaast was er in 2024 eenmalig een bedrag van € 0,7 miljoen aan lasten begroot voor de opstart- en verbouwkosten voor de bibliotheek in de Hoge Vucht.

Dynamische stad

Cultureel erfgoed

De verhoging van de lasten zit vooral in de extra subsidie van € 0,8 miljoen die is toegekend voor het onderhoud van de Grote Kerk.

Cultuurpresentatie en musea

Vanaf 2025 tot en met 2028 wordt er voor € 1,1 miljoen aan extra incidentele middelen toegekend conform het nieuwe cultuurbeleid. Daarnaast is er € 0,8 miljoen aan loon- en prijscompensatie toegevoegd. Tegenover de dekking van deze lasten staan ook een aantal verlagingen. Zo stopt de compensatie voor de griep pandemie aan de culturele instellingen. Hiervoor was in 2024 € 0,8 miljoen begroot. Ook stopt de bijdrage aan de kunsthall CrossArts. Dit zorgt voor een lastenverlaging van € 0,4 miljoen. Tot slot loopt de specifieke uitkering Jongerencultuur af. Dit zorgt voor een daling in de lasten en de baten van € 0,6 miljoen.

Beroepsonderwijs en huisvesting onderwijs

Volwasseneducatie

In 2024 was het budget voor de taalontwikkeling van ontheemde Oekraïners incidenteel opgehoogd met € 0,1 miljoen vanuit de meicirculaire.

Onderwijshuisvesting

In 2025 staat er een bedrag van € 0,8 miljoen gereserveerd vanuit de algemene middelen voor de verbetering van de luchtkwaliteit op scholen (SUVIS). De overige budgetten zijn met 2,9% geïndexeerd.

Verbindend bestuur

RWB

De bijdrage aan Regio West-Brabant (RWB) gaat in 2025 met € 0,05 miljoen omhoog, conform de begroting van RWB.

VNG

De contributie 2025 voor de VNG is gestegen met 5,2%. Daarnaast was de verhoging uit 2024 niet opgenomen in de begroting. Samen komt dit neer op een lastenstijging van € 0,4 miljoen.

Bestuurlijke samenwerking

In 2024 zijn de middelen incidenteel opgehoogd met € 0,1 miljoen om het vertrouwen in de politiek te herstellen.

INVESTERINGEN

Bedragen x € 1.000

Fasering	Investerings in dit programma	Planning uitgaven 2025 (bruto)	Planning uitgaven 2026 (bruto)	Planning uitgaven 2027 (bruto)	Planning uitgaven 2028 (bruto)
	't Zoet - Haveneiland	349	349	349	349
	Centrum Oost	1.707	1.883	5.598	13.158
	Nieuwe Mark	339	715	6.506	3.000
	Gasthuisvelden	400	200	348	226
	Economische zaken	280	225	225	
Ambitie		3.075	3.372	13.025	16.732
	't Zoet - Haveneiland	5.146	6.035	16.323	20.899
	Havenkwartier - De Strip	1.289	2.345	2.064	634
	Centrum Oost	40	1.063	2.387	2.839
	Gasthuisvelden	2.120	801	801	6.600
	Bavel	2.350	1.700	4.350	3.400
	Economische zaken	600			
	Verbeter Breda, Volkshuisvestingsfonds	996	879	220	
	Verbeter Breda, bibliotheek Hoge Vucht				2.300
Plan		12.541	12.823	26.145	36.673
	't Zoet - Haveneiland	500	100	2.975	
	Havenkwartier - De Strip	5.153	908	942	1.093
	Cultuurclusters Klavers Jansen	560	6.100	6.100	
	Stationskwartier	50		1.936	
	Gasthuisvelden	3.430			
	BredaRing	800	1.200	1.623	
Project		10.493	8.308	13.576	1.093
	Centrum Oost	1.728			
	Nieuwe Mark	1.000	1.000	3.546	1.546
	BredaRing	450			
	Bewaar erfgoed	220	132		
Uitvoering		3.398	1.132	3.546	1.546
Totaal		29.507	25.634	56.292	56.044

Toelichting investeringen

't Zoet

In 2025 zetten we als gemeente € 0,5 miljoen in voor de afronding van de planvoorbereiding van de ontwikkeling van 't Zoet voor de 1e fase. De voorbereiding doen we samen met de provincie. 't Zoet maakt onderdeel uit van de grootschalige woningbouwlocatie CrossMark. Voor de realisatie van woningen in het gebied zijn omvangrijke investeringsmaatregelen in de openbare ruimte nodig. Voor de eerste fase heeft het Rijk subsidies toegekend, mits gereed vóór 2030. In het 3e kwartaal van 2024 neemt de gemeenteraad een besluit over het voorbereidingskrediet en willen we starten met de voorbereiding van de civieltechnische investeringsprojecten. In 2025 gaan we verder met de voorbereiding en is € 5,1 miljoen beschikbaar. Tenslotte willen we in 2025 beginnen met de voorbereiding van de toekomstige inpassing van het watersysteem voor 't Zoet via de Smederijstraat. Hiervoor leggen we een voorstel voor aan de gemeenteraad. Deze investering is noodzakelijk voor het maken van de langzaam verkeersverbinding en het watersysteem tussen het gebied rondom de Slingerweg/Triple O Campus en 't Zoet. Vanuit de

rijkssubsidie is er nog geen dekking voor deze verbinding. Voor deze planvoorbereiding hebben we in 2025 € 0,3 miljoen opgenomen.

Havenkwartier

Voor de aansturing van de gebiedsontwikkeling zetten we € 0,7 miljoen in. In 2024 maken we een start met de planontwikkeling voor het Haveneiland en haken hierbij aan op 't Zoet. In 2025 zetten we dit voort. In de Strip werken we verder aan de voorbereiding en inrichting van diverse onderdelen van de openbare ruimte die nodig zijn voor de realisatie van (betaalbare) woningen. Voor een deel van deze investeringen ontvangen wij subsidie van het Rijk (woningbouwimpuls). Voor deze investeringen hebben we in 2025 € 2,0 miljoen geraamd. Verder gaan we in 2025 de mobiliteitshub aanleggen en de damwanden aan de Belcruhaven herstellen. Hiervoor hebben we € 2,7 miljoen geraamd. Tenslotte komen we met een voorstel voor maatregelen voor bodemsanering in het Havenkwartier, waarvoor nu € 1,0 miljoen in 2025 is gereserveerd.

Nieuwbouw Broedplaats Performing Arts

In 2025 gaan we verder met de ontwikkeling van een Definitief Ontwerp met kostenraming. Na afronding komen we met een voorstel voor kredietvoting, zodat we in 2026 de realisatie van de nieuwbouw kunnen oppakken.

Nieuwe Mark (Gasthuisvelden)

Eind 2019 is een krediet gevoteerd voor de 1e en 2e fase van de Nieuwe Mark. Naar verwachting wordt fase 1 eind 2024 afgerond. In 2025 wordt verder gewerkt aan het definitieve ontwerp van de Nieuwe Mark fase 2 (€ 1 miljoen). Voor fase 3, die een relatie heeft met het Seeligpark, gaan we aan de slag met de ontwerpfase (€ 0,3 miljoen).

Gasthuisvelden

Begin 2025 wordt de gemeente eigenaar van de Seeligkazerne en wordt het kazerneterrein aan ons opgeleverd. Hiervoor is eerder een krediet gevoteerd (€ 3,43 miljoen). We starten dan met de werkzaamheden om het exercitieterrein open te kunnen stellen en de realisatie van de ecologische verbindingzone (€ 0,4 miljoen). We werken in 2025 verder aan de voorbereiding van de gebiedsontwikkeling Gasthuisvelden en zetten hiervoor € 2,1 miljoen in.

Centrum-Oost

In 2025 worden naar verwachting de werkzaamheden voor de herinrichting van de Vlaszak 1e fase afgerond (€ 1,7 miljoen). We werken daarnaast verder aan de voorbereiding van de gebiedsontwikkeling Centrum-Oost en zetten hiervoor € 0,5 miljoen in. Ook werken we verder aan de voorbereiding van de ontwikkelvisie van het Chassékwartier (€ 0,6 miljoen) en starten we met de voorbereiding van de Herinrichting Centrum-Oost (€ 0,6 miljoen).

Bavel

In 2025 investeren we in de groenblauwe mantel, de ecologische passages en de vergroening van het dorp (€ 1,3 miljoen). Daarnaast investeren we in de tijdelijke ontsluiting van het sportpark (€ 0,4 miljoen) en de aanleg van oversteekplaatsen (€ 0,1 miljoen). Ook werken we verder aan projecten op het gebied van wonen, werken en natuurontwikkeling. We zetten de proactieve communicatie en participatie met het dorp voort (€ 0,1 miljoen). Blijken de 2 grootste te ontwikkelen woonlocaties Bavel-West en Bavel-Zuid haalbaar, dan werken we in goed overleg met de inwoners van Bavel samen aan het ontwerp van beide wijken. We werken daarnaast verder aan de voorbereiding van de gebiedsontwikkeling Bavel en zetten hiervoor € 0,4 miljoen in. In samenhang daarmee pakken we ook het vraagstuk op rondom mobiliteit en voorzieningen (€ 0,8 miljoen).

Bewaar erfgoed

Dit betreft de voorbereiding van het Nieuwe Stadsdepot. Er worden een aantal scenario's in beeld gebracht, waarna we een keuze maken.

Verbeter Breda, bibliotheek Hoge Vucht

Voor de bibliotheek in de wijk Hoge Vucht is in het bestuursakkoord € 1 miljoen beschikbaar gesteld. Daarnaast is vanuit het programma Verbeter Breda € 2 miljoen aan investeringsmiddelen toegekend. In 2024 is via een raadsvoorstel, € 0,7 miljoen van deze investeringsmiddelen omgezet

naar exploitatiebudget voor de verbouwing van de nieuwe bibliotheek. Het resterende bedrag van € 2,3 miljoen is gereserveerd voor 2028.

BredaRing

Dit betreft de aanleg van 65 kilometer glasvezel in diverse ringen in de stad. Vanwege de beperkte ambtelijke capaciteit verandert de planning en verwachten we in 2024 en 2025 een totale uitgave van € 2,8 miljoen.

Economische zaken, Gamehub

Dit betreft de realisatie van een Gamehub als bedrijfsverzamelgebouw, incubator, eventlocatie en uithangbord voor game developers en andere digital creatives.

Stationskwartier

Voor de afwikkeling van het OVTC is een krediet beschikbaar gesteld ondermeer voor kleine aanpassingen om het gebruik te optimaliseren. In 2025 is hiervoor € 0,05 miljoen beschikbaar.

Cofinanciering Volkshuisvestingsfonds tranche 2 (Verbeter Breda)

Een van de hoofddoelstellingen van Verbeter Breda is het streven naar bestaanszekerheid (een leefbaar inkomen). Een belangrijk onderdeel van het Pact van Breda deel 3 is het verminderen van de vaste lasten voor mensen die verduurzamingsmaatregelen niet volledig zelf kunnen betalen. Daarom wordt vanuit Verbeter Breda bijgedragen aan het plan in Tuinzigt. Hiermee zorgen we voor minder vaste lasten en meer leefbaarheid in de wijk. Verbeter Breda krijgt als focusgebied in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid ook prioriteit bij de toekenning van middelen vanuit het Volkshuisvestingsfonds.

RESERVES

Bedragen x € 1.000

Ondernemend Breda	Stand 1-1-2025	Bedrag mutaties	Stand 31-12-2025
Algemene reserve programma 2	440	-195	245
Exploitatiereserve programma 2	759	-759	0
Investeringsreserve programma 2	2.411	-101	2.310
Totaal	3.610	-1.055	2.555

Algemene reserve programma 2

Voor de dekking van de exploitatiekosten GameHub Breda vindt er een onttrekking van € 0,2 miljoen plaats uit de algemene reserve van programma 2.

Exploitatiereserve programma 2

Vanuit de jaarrekening 2022 en 2023 is vastgesteld dat de kosten van € 0,8 miljoen voor de SUVIS regeling voor de verbetering luchtkwaliteit op scholen in 2025 wordt onttrokken.

Investeringsreserve programma 2

De onttrekking betreft kapitaallasten van de kredieten die door de investeringsreserve gedekt worden.

BELEIDSSTUKKEN

Achterliggende documenten bij dit programma

Naam	Soort document	Jaar
Economische visie	Kaderstellend	2019
Uitgangspuntennotitie Cultuurbeleid Breda 2019-2028	Kaderstellend	2018
Cultuurvisie 'In verband met Cultuur'	Kaderstellend	2019
Breda doet, samen door 2019/2020	Kaderstellend	2018
Aan tafel	Kaderstellend	2017
Ruimtelijke visie voor de Gasthuisvelden	Kaderstellend	2016
Omgevingsvisie Breda 2040	Kaderstellend	2021
Gebiedsperspectief Havenkwartier	Kaderstellend	2018
Ontwikkel- en realisatiestrategie Via Breda	Kaderstellend	2015
Gebiedsvisie Claudius Prinsenlaan	Kaderstellend	2019
Erfgoedvisie 'Grondstof voor de toekomst'	Kaderstellend	2019

Strategische onderwijsagenda	Kaderstellend	2020
Nota grondbeleid 2014	Kaderstellend	2014
Aanvullend beleidskader grondbeleid	Kaderstellend	2020
Nota bovenwijkse voorzieningen	Kaderstellend	2020
Nota van Uitgangspunten samenwerking CSM Provincie Noord-Brabant Gemeente Breda	Kaderstellend	2020
Detailhandelsbeleid 2022	Kaderstellend	2022
Verordening bedrijveninvesteringszone Breda-Oost 2022-2026	Kaderstellend	2021
Bestuursakkoord 2022 - 2026 'Dichtbij doen, samen sterk vooruit'	Kaderstellend	2022
Toekomstperspectief 't Zoet 2040	Kaderstellend	2021
Centrum-Oost	Kaderstellend	2023
Nota financiële bijdragen kwaliteitsverbetering fysieke leefomgeving	Kaderstellend	2023
Stad van Creatief Talent – Cultuurbeleid Breda 2025-2040	Kaderstellend	2023

AAN DIT PROGRAMMA GERELATEERDE VERBONDEN PARTIJEN

Aan de realisatie van de doelstellingen van dit programma leveren de volgende verbonden partijen een bijdrage. Voor de bijdrage van de verbonden partij aan de doelstellingen, belangrijkste beleidsontwikkelingen en risico's verwijzen we naar de paragraaf Verbonden partijen.

- GR Regio West-Brabant
- NV Bredase Investeringsmaatschappij (NV BrIM)
- BV REWIN West-Brabant
- NV Chassé Theater beheer
- NV Stadsherstel Breda
- BV BrabantRing
- Belgisch Nederlands Grensoverleg

